

כתרי תורה

לק"י • פרשת ויהי ביום השמיני ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון צ"ח • הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן רבי שלמה ב"ר יעיש עמור זלה"ה רב העיר שבאם - כ"ג אור"ב תש"ח רבי אברהם ב"ר יצחק גבירא זלה"ה מחכמי סוד - ב"ר אביר התש"ב רבי חלפון ב"ר מלמן הגנדי זלה"ה נגיד ארץ תימן - ב"ה אדר ה'ת"ר רבי יהודה ב"ר דוד שרעבי זלה"ה רב דבאר אלחנש ובמחסימי מנח"ס טעמי תורה - כ"ה אדר תשל"ה רבי שלמה ב"ר יוסף מעברי זלה"ה מרבני רחובות - כ"ו אדר תשכ"ט רבי סעריה ב"ר יהיא נחום זלה"ה רב טירת שלום - כ"ו אדר תשל"ה רבי שלום ב"ר יהיא בברה זלה"ה מרבני בית דגן - כ"ו אדר תשל"ז רבי משה ב"ר אברהם חיגי זלה"ה רב שכונת כפר התומכים ת"א - כ"ז אדר תרצ"ט רבי חיים ב"ר יהיא סנוואני זלה"ה רב מחוז חוגריה מנח"ס מקום מקדש - כ"ו אדר תשל"ט רבי חיים שלום ב"ר עוואן בן אור (ציראני) זלה"ה מחכמי חוגריה. רב ביהמ"ד 'רחל ולאה' רעננה - כ"ז אדר תשנ"ו רבי חיים ב"ר שלום אלנראף זלה"ה מחכמי צנעא - כ"ט אדר ת"נ רבי יוסף ב"ר משה יצחק הלוי זלה"ה מנח"ס ערות ביהוסף - כ"ט אדר תשכ"ג

לע"ג מרן שר התורה הגאון הגדול רבי שמויהו יוסף חיים בן מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זלה"ה • ידיד ורע אשר שמחת התורה שבליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו. זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתו מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלח"ט א הרב צבי בלאט שליט"א • דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן בילח"ט א רבי אברהם, הרב זכריה ב"ר יוסף גהסי זצ"ל, הרב ישראל ב"ר יהודה זצ"ל, מרת אסתר ב"ר יהיא גרשי ע"ה ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה ואמה מרת רומיה שרעבי ב"ר שלום (קרוח) ע"ה נלב"ע ב"ב אדר תשמ"ח • ולכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, הרב רפאל אריה בן יהוא שליט"א, הרב ששון בן מרדכי שליט"א ומיכל ב"ר ישי תחי' לרפ"ו ש במהרה בתוך שאר חולי ישראל, ולהצלת והצלחת אחינו בני ישראל, הנתונים בצרה ובשביה באוקראינה ובשאר גלויותיהם, המב"ה יוציאם מצרה לרווחה ומאפילה לאורה, ויכונן לגאולה השלימה בקרבם, אכ"ר.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יהיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ו אלול התש"פ קריעה וברכת דין האמת בפטירת גדול הדור

א רבים שאלו באשכבתיה דמרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, האם צריכים הם לקרוע כדין רבו מובהק, שהרי המופלג בחכמה נחשב כרב מובהק (ויד"ס רמ"ד ס"י, ש"מ ס"ח), והרמ"א כתב עוד (שם, ס"י רמ"ד בשם תרומת הדשן ס"י קל"ח) שאף גדול הדור נחשב כרב מובהק, וכן כתב מהרי"ץ לעניין הסיבה בליל הסדר (ע"ח ח"ב דף י"ע"ב). והמקור לזה הוא ממה שאמרו חז"ל (ברכות לא:): ששמואל מורה הלכה בפני רבו והיינו עלי, שאף שלא למד ממנו עדיין, מ"מ גדול הדור היה (תוס' שם ד"ה מורה). ולפ"ז צריך היה לקרוע על פטירת מרן שר התורה שנתקיימו בו זצ"ל שניהם, שהרי גם היה מופלג בתורה וגם גדול הדור ומנהיגו. ומרן הגר"י רצאבי שליט"א השיב לשואליו שראוי לקרוע ואינו חיוב, שכבר כתבו הפוסקים להקל בקריעה זו (עיין רמ"א ש"מ ס"ח ויש"ך שם ס"ק י"ז).

וזמן הקריעה הוא בשעת חימום, ולפי מנהגנו שעת חימום היא בשעה שנודע לו על הפטירה ומוכל מקום יכול להחליף לבגד אחר שאינו חס עליו לקרעו, ומכל מקום אם לא קרע אז, יכול לקרוע בשעת הלוויה שגם אז יש חימום.

ויש להוסיף שיש כאן עוד סיבה לקריעה, והיא מדין השומע שמועה רעה ומצטער בה שיש לו לקרוע, ומטעם זה יש גם לברך ברוך דין האמת כמבואר בשו"ע (אור"ח ס"י רכ"ב ס"ב ועיין גשה"ח ח"א פ"ד ס"ה), וכן הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א (הבאתי דבריו בספר פסקי שע"ה על הלכות אבילות שיצא בס"ד השבוע בפ"ב סע' ט"ז). אכן דין זה שייך רק בשעת השמועה.

אמירת קדיש והשכבה קודם הקבורה

ב בשבת שעברה, טרם לוויית וקבורת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, היה דין ודברים באחת מבתי הכנסיות, האם לומר השכבה לעילוי נשמתו. והנה לעניין קדיש נחלקו האחרונים האם לאמרו על מי שמת בשבת, שהרי אע"פ שאין אנינות בשבת ועדיין לא התחילה האבילות, מ"מ יש באמירתו זכות לנפטר (ט"ו יו"ד ס"י שע"ז סק"ד). אך י"א כי מכיון שעיקר טעם אמירת קדיש הוא שפודה את הנפטר מגיהנם, א"כ, הלא כל שלא נקבר אין בו דין גיהנם (ש"ך בנקודות הכסף שם, גיליון מהרש"א ס"י שמ"א) גם בזוהר הקדוש (ויקרא ע"ב ש"ן) מובא, שאין מקום לאמירת קדיש עד אחר שנשמן הגוף בקרקע (תרושי הגרשוני, הובא בגיליון השו"ע על הט"ז שם), ורק בעת הלוויה שהמת קרוב ומוכן לדין, אומרים קדיש.

ולמעשה, אף שלא נהגו אצלנו לומר קדיש כשעדיין לא נקבר ואף בלוויה אין האונן אומר קדיש, מ"מ כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ה ס"י קע"ח ס"י) שבשבת קודם הקבורה יכול הבן לומר קדיש במקום שאינו מפסיד לאחרים הצריכים לומר קדיש. אך לעניין השכבה שאלתי את מרן שליט"א ואמר לי, שאינה דומה לקדיש ואין לומר השכבה קודם הקבורה, כיון שהתפילות שבה הם על מנוחת הנפטר ומשכבו ואין לזה שייכות קודם הקבורה. וכן ראיתי שנשאל על כך הגר"ב צ מוצפי שליט"א והשיב, שהשכבה רק לאחר קבורה.

הכשרת תנור אפייה לפסח

ג בהכשרת התנור לפסח ישנה מבוכה. כי מחד קי"ל שכל דבר הבולע על ידי האור צריך הכשר ע"י ליבון עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו, ובחימום התנור בחומו היותר גבוה אין עדיין ניצוצות ניתזים. מאידך התנור הלא אינו בולע בחום של ניצוצות ניתזים, וא"כ כבולעו כך פולטו ויהיה הכשירו ע"י חימום התנור בחומו הגבוה במשך שעה או שעתיים. ואכן יש בזה מחלוקת גדולה בין פוסקי זמננו, יש מתירים בדרך האמורה לעיל אף שאין ניצוצות יוצאים ממנו (מנחת יצחק ח"ג ס"י ס"ו, הליכות שלמה פ"ג ס"ב והע"ד, שו"ת שרגא המאיר ח"ד ס"י ע"א, ערוגת הבושם א"ח ס"י ק"ט) ויש אוסרים (אגר"מ יו"ד ח"א ס"י נ"ט, מקראי קודש פסח ח"א ס"י ס'). ודעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א אף שהביא בשע"ה את שתי הדעות ולא הכריע, מ"מ לשאלתי למעשה השיב, כי מן הדין מותר להשתמש בו אחר ניקוי והכשר, אך המחמיר לא ישתמש בו בפסח.

אמנם כל הנידון הוא בתנור, אבל בתבניות עצמם כיון שהחמץ נוגע בהם, לכונ"ע אין להשתמש ואף ליבון אין מועיל בהם. ולעניין מה שמצוי בזמננו תנור טורבו שיש בו מאוורר שנדבק ומתאסף עליו לכלוך שאין אפשרות לנקותו, אמר לי הגר"מ רצאבי שליט"א, שמסתבר שבחימום התנור בחומו הגבוה לזמן ממושך כנ"ל, שורף את הנדבק שם ואינו חוזר ואוסר.

הרהורי דברים אחר מיטתו של צדיק

מהגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א נמצאים אנו עדיין בתוך שבועת ימי ההספד על רשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, ואף כאן נתבקשתי לכתוב מעט, אחר מיטתו של מרן זצוק"ל. ומכיון והדבר פשוט שאין לי שייכות להספד על גדולי ישראל, אעלה כאן מה שאמר לי ת"ח אחד ממשפחתו של מרן זצוק"ל, דבר שיש לנו ללמוד ממנו. הנה, הרבה מהדברים הנאמרים והנכתבים בשבחי מרן זצוק"ל הם מושגים גבוהים ועצומים, של התמדה, הספק בלימוד תורה, וניתוק מענייני עולם הזה, דברים שאינם שייכים לרבים כיום. ואם כן הספרים אלו עלולים ח"ו לגרום לחלישות הדעת ורפיון אצל השומעים ואמנם, עצם הדיבור בשבח הנפטר מועיל לו כמובא במדרש (קהלת רבא י"ב, י"ג) שבשעה שאדם נפטר מן העולם הקב"ה אומר למלאכי השרת ראו מה הבריות אומרות עליו כשר היה ירא שמים היה מיד מטתו פורחת באויר, פי, רוחו עולה למעלה. לכן צריכים אנחנו לדעת מה הסוד שקדם לכל זה, וכך אמר לי אותו ת"ח, כי מרן זצוק"ל לא התחשב כלל בדעות שהיו מסביבו שלא הייתה דעתם נוחה מהנהגותיו או דרך לימודו בצעירותו וכמובן שעשה כן בהדרכת החזו"א ואביו מרן בעל הקהילות יעקב, וזהו יסוד גדול לכל החפץ לעלות אל בית ה' כל אחד בדרגתו. וכמו שאמר לי פעם מרן הגר"י רצאבי שליט"א כי סוד ההצלחה הוא לדבוק במטרה, ולא להביט ימין ושמאל מה יאמרו אחרים, ובוזה נשכיל גם אנחנו לאחוז בעץ החיים, אכ"ר.

עוד רגע אספר, בעניין שמירת המסורת מה שקיבלתי ממרן זצוק"ל, שנשאלתי מבחור שאביו התנהג בכל העניינים כבני אשכנז אף שהיה מק"ק תימן, ורצה שגם בנו ינהג כן. הבן חפץ היה לחזור למסורת אבות אך אביו אמר לו שמועה בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שעניין אל תיטוש הוא משום כיבוד הורים, וממילא כין שהאב נוהג כמנהגי ק"ק אשכנז, זה ה"אל תיטוש" שלו. ואני התפלאתי, כי מעולם לא שמעתי שמועה כזאת [ואם כי בספר דעת יהודה (להגר"י שפירא ע"ב כ"ז ובהערה שם) כתב שמרן הגר"ח קבל ממרן החזו"א זצ"ל שבחור ספרדי שלומד בישיבה אשכנזית ומשם הוא מקבל תורה ויראה, יש לו דין אשכנזי ונוסח תפלתו יכול להיות נוסח אשכנזי (עי' דברי חפץ ה' ע"י ק"ו הערה ז). מכל מקום כבר כתב שם הגר"י שפירא, שאם הבחור גדל בבית שמדקדקין בדין ובמנהג על זה לא שמענו מהחזו"א. אך לבקשת הבחור, שלחתי אז שאלה למרן הגר"ח והשיבני שאינו צריך לשמוע בקול אביו בזה, אבל שיעשה זאת בשקט. עכ"פ מזה יש לנו ללמוד להאחז במסורת אבותינו ורבותינו הקדושים נע"ג, בדרכם ולאור תורתם נצעד במסילה העולה בית א, אכ"ר.

דברים שנשא מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

כפתח שיעורו השבועי במוצש"ק פרשת צו - לעילוי נשמתו של מופת הדור מרן הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצוק"ל

עוצם ידיעת התורה

יש הרבה דברים שנוכחתי אצלו לראות ולשמוע, אבל כעת אומר רק מה שאני נזכר כעת, בשני דברים.

בזמן שהדפסנו בס"ד את הספר רכב אלהים למה"ר יצחק ונה זצ"ל, היו שם כל מיני דברים, הוא הביא כל מיני מאמרים, אשר לא ידענו מהיכן מקורם, ושלחתי אז מישהו לשאול את הגר"ח. והיו כמה דברים, שהוא לא הכיר. הוא אמר, זהו כנראה ספר קבלה? אז אני לא יודע את המקור. כיון שהוא ידע הכל והתפלא, עד שהבחין שהוא מביא ספרים שאינם בתחומי.

היה לו יד גם בנסתרות, אך כנראה בזה לא חיטט הרבה, כנראה שהוא מהסוברים שאין בדורנו רב מקובל שיכול ללמוד ממנו. קבלה כשמה כן היא. כבשי דרחמנא, שהטעות והשגיאה בהם מסוכנים מאד. על כן העדיפו לעצור כאן, ואכמ"ל.

דבר נוסף, חיפשו פעם, הוא אמר להם שישנו מדרש שכתוב כי נבוכדנאצר היה בגובה טפח, ולא זכרו היכן המקור. והנה אז בזמנו, יצא המחשב עם אוצר החכמה, ואמרו לו, חיפשנו במחשב ולא נמצא. שאל אותם, איך חיפשתם? אמרו לו, חיפשנו לפי 'נבוכדנאצר, טפח'. אמר להם, לא, לא ככה. לא כתוב שם 'טפח', אלא 'פושכא', בלשון ארמית. ואז חיפשו ומצאו.

זה בילקוט שמעוני דניאל רמז תתרס"ב, לגבי הפסוק [דניאל ד', י"ד] וּשְׁפַל אַנְשִׁים יָקִים עֲלָהּ. פושכא, הוא תרגום של טפח. וע"ע בערוך. בהערות לילקוט שמעוני כתוב שהוא זרת, וצ"ע.

דומה למלאך מכל הבחינות

אנחנו מדברים בשיעורים האחרונים - ועוד מעט בעזרתו יתבי' נמשיך לדבר - לגבי הרב שדומה למלאך ה' צבאות. ואכן ממש מתאים לו התואר הזה, מכל הבחינות.

חיזוק מנהגי יהדות תימן

הזכירו מקודם, שהוא היה מחזק ומעודד את מנהגי יהדות תימן, חושבני כי הרבה זה בזכות שהוא הכיר את ספריו של גאון עוזנו מהרי"ץ זע"א. אביו - הסטייפלר זצ"ל, בעל קהילות יעקב - למשל, אינני חושב שהוא הכיר, אפילו שהספרים כבר נדפסו בזמנו אבל הם עדיין לא הופצו, וכנראה לא הגיעו לידי. ולכן כתבתי בס"ד במבוא לשלחן ערוך המקוצר, נוכח השלחן [פרק ד' סוף דף 26 ודף 27], על כגון אלה אמנם יאותה מ"ש בספר ארחות רבינו בעל קהילות יעקב (בני ברק ה'תש"נ) חלק א' דף מ"ב שאין שייך אצלם אל תיטוש בנוגע למנהגייהם, כי נבעו מחוסר ספרים וסופרים ע"ש. אך לא באופן כללי כמו שסבר, ולכן אמר שצריכים להתנהג כשולחן ערוך ומשנ"ב, כי במחכ"ת נעלם ממנו ומכיוצא בו גדולתם בתורה של רבני ערי תימן הגדולות והידועות, ומהם הוראה יצאה לכל סביבותיהם, ולא הכירו חיבוריהם החשובים, ואפילו שו"ת פעולת צדיק לגאון עוזינו מהרי"ץ ידענו כי לא ידעו הם ממנו מאומה, וע"ע לעיל פרק א', ולקמן פרק ו' ד"ה לא זו. והגיעו לידיהם של רבני תימן הרבה מספרי האחרונים בכל מקצועות התורה, ואף אחרונים אחרונים הספרדים ואפילו האשכנזים, כגון הגר"א, ברכי יוסף, חתם סופר וכתב סופר, רעק"א וכו' יעו"ש.

אבל עכשיו לגבי הגר"ח זצוק"ל, זכורני כי היגשתי לו בזמנו את הספר פסקי מהרי"ץ על הלכות סוכה, ואחר זמן שאלתי אותו, והוא אמר לי, אכן, ניכר מהספר שהוא גברא רבה. וזה כבר נדפס במבוא ספר אור ההלכה שולי דף 20. הוא כבר הכיר, שביהדות תימן היו גדולים, וממילא החשיב את המסורת שלהם. כמרכן כאשר שאלו אותו, על כך שהתימנים אוכלים חגבים, הוא הצדיק זאת באמרו, יש להם מסורת. ואכמ"ל. תנצב"ה.

ענק שבענקים

כפי שצינו מקודם את הדברים, כי הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היה 'ענק' שב'ענקים', אלו המלים שאנחנו יכולים לדבר.

כי למעשה, אין ספק שהוא היה משהו מיוחד, כפי שמכנים אותו 'שר התורה', בקי מופלג בתורה שבכתב ושב"ע"פ. לא רק תורה שב"ע"פ, תנ"ך ש"ס, בקיאות עצומה, ממש 'כמאן דמנח בכיסתיה'. כל הגמרות, כל המדרשים, אפילו המדרשים הקטנים שלא מכירים אותם, שאינם ידועים, אשר בקושי בדרך כלל רבים לא לומדים אותם. הכל בכל מכל כל.

מלבד ספריו החשובים. הוא ענה תשובות לאנשים, בע"פ ובכתב, לאלפים ולרבבות, בכזו בהירות. זהו תלמיד חכם, במלא מובן המלה.

מהרי"ץ זע"א מדבר על כך, בשו"ת פעולת צדיק וחלק ג' סימן כ"ז. הרי בלשון חז"ל, ישנן הלכות לגבי 'תלמיד חכם', כגון שבחול המועד מותר להספיד ת"ח. מהרי"ץ כותב שם כך, וראיתי להציע לך לשון הגמרא, כדי שתעמוד על עיקר השמועה. בקידושין דף מ"ט [ע"ב] אמרינן, היכא דקידש אשה ואמר על מנת שאני תלמיד. אין אומרים כשמעון בן עזאי וכשמעון בן זומא, אלא כל ששואלין אותו בכל מקום דבר אחד בתלמודו ואמרו, ואפילו במסכתא דכלה וכו'.

לא ניכנס לכל הפלפול, מה בדיוק המשמעות בכך.

ואח"כ הוא מביא, אמנם במסכת שבת דף קי"ד [ע"א] איתא, א"ר יוחנן, איזהו תלמיד חכם, כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה. שאלה בכל תחום, בכל עניין ובכל נושא, הוא מיד עונה.

להלכה ולמעשה, בדין של מה נקרא תלמיד חכם, כתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר וי"ד חלק ב', סימן ק"פ, בעיני יצחק הערה מ"ז בזה"ל, נְקִיטִינָן דתלמיד חכם לעניין זה, אין צריך שיהא בקי בכל התלמוד - לגבי מי נחשב ת"ח, שמספידים אותו בחול המועד. הרי כתוב, שת"ח בפניו מספידים אותו.

א"כ, מה זה 'תלמיד חכם'? - אלא כל ששואלים אותו באחד המקומות ומשיב. הוא לא צריך לענות בכל המסכתות, אלא אפילו מקום אחד. וגם אין צריך שישב מיד, אלא אעפ"י שממתין ומשיב אחרי העיון. אחשוב ואעייין, ואתן תשובה. כיון שהוא מוצא את התשובה בעצמו, אז בסדר, זהו תלמיד חכם. הוא גם נחשב תלמיד חכם.

אבל לתלמיד חכם במלא מובן המלה, זכינו גם בדור הזה, ממש ברכה בקרב הארץ, שהשיב מיד תשובה לכל שואל, בכזו בקיאות עצומה.

עונה אמיתית

אבל תדעו לכם דבר נוסף, לא רק שהוא סתם ענה, אלא היה עונה תמיד בנחת רוח ובשלוה, בכזאת בהירות, ובכזאת ענוה, ממש עונה אמיתית.

זכורני כי בערך לפני 25-20 שנה, כאשר הייתי בביתו, עוד לפני שהוא התפרסם - אמנם הוא היה מפורסם תמיד, גם לפני חמשים שנה, אבל הוא התפרסם יותר ויותר בשנים האחרונות - חוץ מכל הדברים האחרים שדיברתי איתו, ביקש ממני אחד מראשי הישיבות, הוא רצה שהגר"ח קניבסקי יזמין אותו. הוא ביקש ממני, תגיד לו שיקרא לי. כנראה הוא רצה להתכבד בזה, שהוא בא אליו. או סיבה אחרת. אמרתי זאת לרב קניבסקי, והוא ענה לי בזה"ל, אבל מי אני שאקרא לו שיבוא אלי? אני לא רב וכו'. הא כיצד אקרא לו, שיבוא אלי? חזרתי על כך שוב, וראיתי איך שהוא ממש מתבייש להגיד זאת. להזמין אותו אלי? ההוא מחכה שרק יזמין אותו, אבל להגר"ח לא נעים. חתלתי מלבקש. הוא לא החשיב את עצמו כלום. וכי אני מרא דאתרא, שאתן פקודה למישהו לבוא אלי.

עונה ממש מופלגת, ממש אמיתית.

גם כאשר הוא ענה לשואלים בכל תחום בתורה, ממש בכזאת שפלות רוח, ובכזאת צניעות. התפעלתי מאד מכך.

מרן הגר"ח רצאבי שליט"א בלווייה

לפני כחמש וחצי שנים, לאחר שיצא לאור קובץ דברי חפץ גליון שביעי, תשרי התשע"ז בשכ"ח, בו הדפיס מרן הגר"י רצאבי שליט"א תשובה נדירה לרבינו הרמב"ם בעניין גבינה וחמאה של גויים מכת"י. עלה מרן שליט"א למעונו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זלה"ה, לבילוי שישי פרשת בראשית, אור לכ"ו תשרי התשע"ז, להראות לו תשובה זו, וכן להגיש לו את שורת עולות יצחק חלק שלישי שיצא לאור מספר חדשים לפני כן. מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שמח בקבלת הספרים, ובמיוחד בספר החדש שהוציא יבלחט"א מרן שליט"א, לאחר מכן כשעיין בתשובת הרמב"ם אמר 'בקרוב הרמב"ם בעצמו יבוא'. לאחר שעיין בתשובה זו, שוחחו בכמה ענינים בדברי תורה, וכעת זוכים אנחנו להעלותם עלי גליון לראשונה, ולהגישם לפניכם.

דעת הגר"ח ק"א אודות מזוזות על קלף מעובד בעפצים הגר"י רצאבי: רציני לשאול, היום אמרו לי, שהמזוזות בבית של הרב וכן הרב ממליץ שיעשו אותם מעיבוד של עפצים.

הגר"ח ק"א: לא יודע מה זה.
בנו הגר"י קניבסקי: את הקלף? לא. מה פתאום.
הגר"י קניבסקי פונה לאביו: מישוהו אמר להם, שיש לך ענין שהקלף יהיה מעובד בעפצים.

הגר"ח ק"א: לא זוכר, דיברו על זה.
וא.ה. יענין בשע"ה יו"ד סי' קס"ה סעיף ח', ובענין יצחק את כ"ז שמנהיגו לעבד בסיד. ומטרת השאלה היתה, להוסיף את השמועה שדעת הגר"ח ק"א לעבד בעפצים.

כל מילה שלומדים יש בה מצוה

הגר"י רצאבי: החפץ חיים אומר, שכל מילה שלומדים זה יוצר מלאך. גם כשעושים שקלא וטריא כל מילה זו מצוה?

הגר"ח ק"א: כן.

הגר"י רצאבי: הרמב"ם קידוש החודש?

הגר"ח ק"א: כן.

הגר"י רצאבי: המורה נבוכים גם?

הגר"ח ק"א: אני לא יודע. אבל הרמב"ם בהלכה מה שהוא הכניס, זה הכל הלכה.

הגר"י רצאבי: כל המפרשים, אחרונים, כל מילה זו מצוה?

הגר"ח ק"א: כן.

הגר"י רצאבי: וגם כשמדברים בלימוד זה מצוה?

הגר"ח ק"א: כן.

הגר"י רצאבי: יש סיפור על אחד מגדולי ירושלים, רבי דוד בהר"ן, שלמד תוספות שבוע שלם. החברותא שלו אמר לו, יצאו רק חמש עשרה מלאכים, אולי פחות, זה תוספות כזה קטן.

הגר"ח ק"א: שמעתי את זה.

הנכד רבי יעקב קניבסקי: הוא שואל, הוא דיבר על התוספות הזה כל הזמן בלימוד, וכל דיבור זה מלאך, מה זה משנה שהתוספות רק חמש עשרה מלים? הגר"ח ק"א: יכול להיות. נזכה ונראה.

וא.ה. בענין זה, יענין כמה שהרחיב מרן שליט"א בקובץ מוריה, שבת התש"פ, מעמ' קנ"ז.

טעם מצות ישיבת סוכה

הגר"י רצאבי: באחרונים כתוב בישיבה בסוכה, שצריך לכיין את הטעם של ענני הכבוד. ולכאורה הרבה מפרשים אומרים, שזה לא הטעם העיקרי, שהרי גם אברהם אבינו ישב בסוכה. אז למה צריך לכיין את זה.
הגר"ח ק"א: מה שכתוב בתורה, כי בסוכות הושבת.

כתר של אש - בקרובי אקדש

א) ויאמר משה אל אהרן, הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש (י, ג), ופירש"י, היכן דיבר. כשאמר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כ"ט, מ"ג), אל תקרי בכבודי אלא במכובד. ותמה מוהר"ר יחיא בדיחי זלה"ה בחן טוב, הלא השי"ת אמר בכבודי והיינו בכבוד ה' ושכינתו ששרתה על המשכן, ומדוע אמר משה במכובדי. ועוד, איך יתן פתחון פה שיתקדש המשכן בנפש אדם. ותיקן, ע"פ מה דאיתא בזה"ק (ויקרא ג, א) בשעת דאיתקם משכנא לתתא, בההוא יומא איתקם משכנא דלעילא עמיה. וא"ל הקב"ה למשה, חנוכתא דביתא במה הוי, בסעודתא, אדם כי יקריב מכס. ומה יש באותו המשכן שלמעלה, הביא הטור (א"ח סי' ק"ב) בשם מדרש, מיכאל שר הגדול מקריב נשמתן של צדיקים על המזבח של מעלה וועל זה תקנו ואשי ישראל, ומדרש זה נמצא בזה"ק הקדוש (פתי תורה לך לך, דף פ"א, א), כי כאשר מסתלקת רוח הצדיקים מן העולם וחוזרת לגן עדן העליון מקור מחצבתה נטיל לה מיכאל כהנא רבא ומקריב לה קרבן בוסמין קמי קודשא בריך הוא. ולפי"ז ביאר בחן טוב דהבין משה רבינו כי אותו המשכן של מעלה צריך להתקדש בנשמת הצדיקים, שזה מה שרמז לו הקב"ה 'בסעודתא, אדם כי יקריב מכס', שצריך להקריב מן החשובים שבכס הנקראים אדם, לחינוך משכן שלמעלה. והוסיף לבאר את המשך דברי רש"י, אמר משה לאהרן, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו שלמקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשו אני יודע שהם גדולים ממני וממך. שהיה סבור משה שיתחנך בנשמתו או בנשמת אהרן שהם החשובים שבישראל, והם נקראים 'מיודעיו של מקום' לפי שהם גלגול קין והבל שכבר הכירו וראו את האש שלמעלה שירדה לאכול קרבנו של הבל, וזהו מיודעיו, שכבר ידעו במעלת הקרבן וגדולתו יתברך. עכשו אני רואה שהם גדולים ממני וממך וזה שאמר לי השי"ת 'אדם' כי יקריב, הם נדב ואביהוא שכלול בהם נשמת 'אדם הראשון', הרי שהם גדולים ממני וממך. עכ"ל.

כמה יאים הדברים לעת הזאת, אשר עין במר תבכה על אשר חשכה יפעת מאורותינו, סילוקו של צדיק, רבן ומאורן של ישראל, מרן הגר"ח קניבסקי זלה"ה, ונפשנו עלינו שחה, אך זאת עלינו לזכור, כי בהיכל העליון עינדא דחדוותא היא, ואמנם אין אנו מתפללים על זה וכמ"ש מהר"י"ק (ע"ח דף פ"ב, ב) על מה שאנו אומרים בתפילה ותפילתם מהרה תקבל דאינו שייך להאמור למעלה ממנו, זאשי ישראל, דחיי לנו להתפלל שמהרה יקבל אליו את נשמות הצדיקים, אבל מכל מקום, אנו מבקשים מלפניו יתברך בשי"ח תפילתנו, רצה ה"א באותם 'אשי ישראל', זכור תורתם וצדקתם, ובעבורם החש גאולתנו ופדות נפשנו, אכ"ר.

ב) ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור (י, י) יענין בקרני חגבים (פי"א) בענין המצוה לבדוק בסימני חגבים להבדיל בין הטמא לטהור. כולם מכירים את המעשה הנשגב על מרן זלה"ה שבעוסקו בכתיבת קונטרס 'קרני חגבים', בא חגב על חלונו כדי שיתבונן בו ויכיר בסימניו וצורתו, על מעשה זה נרעש מרן הגר"י"ש אלישיב זלה"ה ואמר דבר זה כתוב על הראשונים (ע"י הגהות מימוני פ"א ממאכ"א ה"ט), מי זוכה לזה בדורנו, ע"כ. אכן לעיתים גם אנחנו יכולים לזכות לגעת בשיפולי גלימתו של מרן זלה"ה, ושמעו מעשה, לפני כחמש שנים, מסר אחד מידידי, ת"ח ומרביץ תורה מופלג שליט"א, שיעור אודות סימני הטהרה שבחגבים, בביהמ"ד תורת חיים - ויוננין בעיר אלעד, השיעור עשה רושם גדול ודיברו אודותיו ימים רבים לאחר מכן. כעבור מספר ימים הגיע אותו ת"ח למסור שוב שיעור באותו בית מדרש, והנה בסוף השיעור, נכנס מהחלון חגב ונעמד על שולחנם, וכולם עטו עליו לבדוק את סימניו ואת האות ח' החקוקה על בטנו. והיה לפלא. אחי ורעי, גם אם לא זכינו לרוח הקודש שתופיע בבית מדרשנו תמידין כסדרן כאשר היה אצל מרן זלה"ה דנהורא עמיה שריא, מכל מקום כאשר השי"ת רואה את בניו חביביו, עמלים בבירור ההלכה וטרודים לדעת סודה, הוא מאיר להם מתוך החושך וההסתר פנים שבדורנו, להארות חיבתם לפניו. ויה"ר שאכן נזכה לאור באור החיים כל הימים, אכ"ר. שבת שלום.

ביאור הכתוב 'יין ושכר' שבפרשת שתויי יין במשנת רבותינו

יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד ולא תמותו זקת עולם לדרתיכם (י, ט).

טעם סמיכות הפרשיות

א] בפסוק זה הוזכרו אהרן ובניו מהכנס למקדש בהיותם שכורים. ואיתא במדרש הגדול טעם סמיכות פרשה זו לפרשת מיתת בני אהרן נדב ואביהוא, מפני שהיין מנחם אבלים כדכתיב תנו שכר לאובד (משלי ל"א, ז). וכ"כ בערוכין סה, א לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים, 'לכך נסמכה פרשת יין ושכר למיתת שני בני אהרן, לנחם ליבו של אהרן. וקשה, הלא כאן נאסר בשתיית יין, ואיך ינחם עצמו ביין.

ואכן מהר"י גזפאן זלה"ה במנחת יהודה הביא כאן מספר תולדות יצחק (קארו), לפי שהיו אהרן ובניו אבלים, והיין מסיר קצת הדאגה שנאמר תנו שכר לאובד. סמך לו יין ושכר אל תשת, אסור לך לשתות יין להתנחם ע"כ. וואף שאר כהנים אסורים בעבודה באנינותם, דהיינו מיום הפטירה עד הקבורה (רמב"ם פ"ב מביאת מקדש ה"ו), וא"כ לכאורה מותרים בשתיית יין שהרי אינם ראויים לעבודה וכמו שמוותרים אנשי משמר לשתות בלילות (שם פ"א ה"ו), מכל מקום כהן גדול עובד באנינותו (שם פ"ב ה"ו), ויש לפלפל].

ובתולדות יצחק שם נוסף, דבכדי להסיר ממנו הדאגה, נתייחד עימו הדיבור לבדו, שבזה ישמח ויגל ע"כ. וע"ע בנצי"ב שכתב שיתנחם בינה של תורה ולכך סמך ליה ולהורות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' (שם, י"א), ע"ש בהרחבה. וא"כ נתיישב לנו איך יתנחם אהרן, אך כל אלו אין עניינם לנחמה שבשתיית היין וא"כ לא יתיישבו דברי המדרש הגדול דמשמע שבא לנחמו ביין. וצ"ע.

ומצאתי בכלי יקר שכתב כעין דברי התולדות יצחק, והוסיף דבא הכתוב ללמד לאהרן דכאשר יבוא להתנחם ביין אסור לו לשתותו דרך שכרות. ולפי זה יש ליישב דברי המדרש הגדול, שבא להורותו היאך מותר לו להתנחם ביין. אכן צ"ע דמשמע דשלא בדרך שכרות כגון שמערב בו מים, מותר לכתחילה. וברמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"א, ובכ"ס שם) משמע דבכה"ג פטור (ממיתה בידי שמים) אבל אסור.

ביאור דעת אונקלוס שתרגם 'חמר ומרוי'

ב] והנה בשלושה מקומות נאמר בתורה יין ושכר, הראשון בפרשתנו, השני בפרשת נשא, מייין ושכר יזיר (במדבר ו, ג). והשלישי בפרשת כי תבוא, לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם (דברים כ"ט, ה). ובשתי המקומות האחרונים תרגם אונקלוס יין ושכר 'חמר חדת ועתיק', דהיינו יין סתם זהו יין חדש (מגיתו), ושכר זהו יין עתיק, ונקרא שכר לפי שהוא מבסס ומשכר (ע' פרש"י פרשת נשא שם).

אך כאן תרגם אונקלוס 'חמר ומרוי', וביאר בנתינה לגר, דהנה פליגי תנאי בתורת כהנים (שמיני פרשתא א'. ובכריתות יג, ב) דעת ת"ק, יין ושכר אל תשת יכול אפילו כל שהוא אפילו מגתו, ת"ל ושכר אין אסור אלא כדי לשכר. וכמה כדי לשכר, רביעית יין בן מ' יום. אם כן מה ת"ל יין לומר לך שמוזהרין עליו כל שהוא, ומוזהרין עליו מגתו. ר' יהודה אומר, יין, אין לי אלא יין, שאר משכרין מנין, תלמוד לומר, ושכר. אם כן מה תלמוד לומר יין, על היין במיתה ועל שאר משכרין באזהרה. ר' אליעזר אומר, יין אל תשת ושכר, אל תשתהו כדרך שכרותו הא אם הפסיק בו או נתן לתוכו מים כל שהוא פטור. נמצא דכך מתפרש הכתוב יין ושכר, לת"ק, זהו חמר חדת ועתיק, לר"י, זהו יין ושאר משקין המשכרים, ולר"א, זהו יין המשכר.

ומעתה ביאר בנל"ג, דאונקלוס שהיה תלמידו של ר"א (כמבואר במגילה ג, א) ביאר הפסוק כשיטתו, חמר ומרוי דהיינו יין שהוא משכר. [וכן פסק הרמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"א) דבכל הני גווני פטור, ורק בשותה רביעית יין מגיתו בלא תערובת מים ובבת אחת, חייב]. משא"כ הנזיר נאסר בכל אשר יצא מגפן היין (במדבר ו, ד), אף מה שאינו משכר (כמבואר ברמב"ם פ"ה מניזירות ה"א, ע"ש), לכך תרגם שם חמר חדת ועתיק (בנל"ג כתב לבאר בנזיר בענין אחר ולא זכיתי להבין דבריו). ג] אכן תמה על כך מהר"י קורח זלה"ה במרפא לשון, דא"כ היה לו לאונקלוס לומר 'חמר דמרוי', ולכך ביאר דכוונתו בתרגום חמר ומרוי, לפרש כר"י דהיינו יין ושאר משקין המשכרים, וכמו שפסק הרמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"ב). משא"כ בנזיר, שאר משקים מותרים ונאסר רק היוצא מגפן היין וכעת מצאתי בנתינה לגר בפרשת נשא, שביאר כדברי המרפא לשון.

וכן כתב בילקוט מדרשי תימן, יין ושכר אל תשת, כתרגומו חמר ומרוי לא תשתי, כדי לחייב על כל המשכרין, ואפילו משכרין בחלב, ששתוי יין שעבד הוא במיתה, ואסור לישא את כפיו, ושתוי שאור המשתכר (אולי צ"ל שאר המשתכרין) באזהרה ע"כ. [אכן בסגולת ישראל למהר"י הכהן זלה"ה כתב, יין ושכר אל תשת, יין בתוך ארבעים יום, שיכר לאחר ארבעים יום, וכן תרגם אונקלוס חמר חדת ועתיק ומרוי ע"כ. וקשה, אחר שפירש דיין זהו החדש, ושיכר זהו שעברו עליו ארבעים יום, למה הוסיף תיבת ומרוי, וצ"ע].

ומכאן יתכן להביא סמך להכרעת הרמב"ם כר"י, דהלא מצינו לו חבר, אונקלוס שהיה תנא. וליישב סתירת הרמב"ם שבתחילה פסק כר"א ואח"כ כר"י, ע"ש בכ"ס מ' שהאריך בכמה דרכים. ווע"ע למוהר"ח כסאר זלה"ה בשם טוב, שהביא מדברי המפרש על התנ"כ, שכתב דהאיסור בשאר משקין היינו רק אם נשתכר מהן. ואז פסול לכו"ע כדין שיכור שהוא בעל מוס.

ביאור דברי רס"ג

ד] ורבינו סעדיה גאון תרגם בשלשת המקומות הללו כ'מר ומסכר' וביאר מהר"ע קורח זלה"ה בנוה שלום, דמסכר הוא כל דבר המשכר, והביא את לשון ר"י שבספרא דשאר המשכרים באזהרה. והנה אם כי בפרשתנו יאותו הדברים וכתרגום אונקלוס, וכן בפרשת כי תבוא ניתן להעמיד ביין ושאר משקים, אבל הלא בפרשת נשא העוסקת בנזיר בוודאי א"א לפרש שנאסר בכל משקין המשכרים. שהרי לא נאסר אלא ביין, וכלשון הפסוק שהבאנו לעיל אשר יצא מגפן היין, וכלשון המשנה בנזיר (לה, א). ובהכרח צ"ל דרס"ג מתרגם פשוטו של מקרא, ובכל מקום יתפרש לפי ענינו, אם מסכר הוא היין המשכר יותר דהיינו שאינו מגיתו, או שמא היינו שאר משקים המשכרים. ומעתה, א"א לומר שבא להשמיענו כאן דקיי"ל כר"י, דדוקא בת"א, ניתן להוכיח משינוי הלשונות, אך ברס"ג יתכן שכוונתו ליין ישן המשכר יותר, וכמו שמוכרחים אנו לומר בפרשת נזיר. אכן קשה דבפרשת פנחס (במדבר כ"ח, ז) עה"פ נסך שכר לה, תרגם רס"ג מן עתיקא ללה, וכמו שתרגם אונקלוס 'נסוך דחמר עתיק' ופרש"י שם לאפוקי מייין מגיתו שאינו משכר (וכמבואר בכ"ב צו, א. וע"ש ברמב"ן שתמה דהלא בדיעבד כשר. וכ"ה ברמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט), חזינן שכן שינה רס"ג לפי העניין, וא"כ הדרא קושיין לדוכתה, מדוע לא שינה גם בנזיר לתרגם כ'מר ועתיק, וצ"ע.

מדרכי רבותינו - מוהר"ר שלמה ב"ר יעיש עמר זלה"ה

רבינו נולד בשנת התרנ"ו בשבאם, מצאצאי מוהר"ר יחיא בדיחי זלה"ה בעל חן טוב (אבי אביו רבי ישועה זלה"ה, נישא למרת חנה ע"ה בתו של מהר"י בדיחי, על חתונתם מספר הרי"י ספיר באבן ספיר ח"א דף פ"א, א). רבינו הוסמך להוראה ע"י מוהר"ר יחיא זביב זלה"ה, ראב"ד שבאם וכוכבאן הסמוכה, שאף הושיבו עמו בדין. בשנת התרצ"א הקים את בית מדרשו בשבאם, שם שקד על התורה מידי לילה עד אור הבוקר עם ידידו מוהר"ר ישראל משרקי זלה"ה בלימוד גפ"ת ופוסקים בעיני גדול, נעים זמירות ישראל, בקול רגש ונעימה מרטיטה שיצאה מקירות ליבו היה משמש כשליח ציבור בימים נוראים, גם כשהיה מגיע לעי"ת צנעא, היו מכבדים אותו לעבור לפני התיבה בבתי הכנסת החשובים שבה, רבים מילדיו נפטרו בזה אחר זה, אך רבינו ורעייתו לא התיאשו מן הרחמים, ועמדו בתפילה עד שהושיעם ה' וזכו לחמשה בנים ובנות. זרע ברך ה'. במידותיו הנאצלות ידע להשכיח שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו. זיע"א.